

Oponentský posudek na rigorózní práci

Jméno diplomanta: Mgr. Miroslav Růžička

Téma práce: Zákaz diskriminace podle Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a podle práva EU

Jedním z profilujících znaků mezinárodněprávní ochrany lidských práv je princip nediskriminace, který je společný všem příslušným smluvním instrumentům a ovládá celý jejich obsah. Zhoršit právní postavení jednotlivců na základě osobních charakteristik jako je rasa, pohlaví, sexuální orientace, věk, státní příslušnost a dalších je proto nejen nemorálním, ale i protiprávním chováním, porušením imperativu rovnosti a nediskriminace a popřením lidské důstojnosti. Na druhé straně se v moderním mezinárodním právu ochrany lidských práv nelze vyhnout akceptaci vyčleňování, klasifikací, kategoriím a odlišnému zacházení pro různé subjekty, což naznačuje, že pro tuto oblast neexistují jednoznačná a snadná řešení. Autor uvedené rigorózní práce se pokusil, dle názoru recenzentky úspěšně, o vymezení pole pro kvalifikovanou diskuzi na téma rovnosti a zákazu diskriminace. Východiskem práce je právní půdorys rovnosti a zákazu diskriminace tvořený EÚLP a právem EU jakož i právem českým. Autor tento přístup zvolil z několika důvodů. Především oba evropské systémy považuje za evropské společné dědictví, které nejvíce ovlivňuje český právní řád (str. 1). Dalším důvodem pro volbu tématu byla ideová spřízněnost Rady Evropy a Evropského společenství, judikatura jejich judiciálních mechanismů, včetně začlenění Evropské úmluvy do práva Evropského společenství. Této volbě odpovídá i struktura práce. Je členěna do dvou základních a jedné sumarizující části.

V první části je podán jako úvod do zkoumané materie výklad institucionálního rámce zákazu diskriminace tvořeného EÚLP a účinným kontrolním mechanismem. Volbu opírá o skutečnost, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 obsahuje nejvyvinutější mezinárodněprávní úpravu lidských práv a v tomto směru je i symbolem evropské jednoty. Je třeba dodat, že současným počtem 47 členů přesahuje jednotící rozměr Evropské unie. Autor též zmiňuje nejen samotnou rozsáhlou úpravu ochrany lidských práv a vztah Úmluvy k vnitrostátnímu právu, ale též význam dodatkových protokolů jejichž důsledná aplikace a výklad ESLP má zásadní dopad i na dynamiku práva na nediskriminaci a rovnost zajištěného Úmluvou.

V druhé části se autor zabývá zákazem diskriminace podle práva ES/EU. Vymezuje zde především vztah Evropského společenství a Evropské unie k ochraně lidských práv. Vychází z odlišností systému EÚLP, který má povahu mezinárodní smlouvy a vychází z ideového konsensu států sdružených v Radě Evropy a z povahy ES jako nadnárodní organizace, která se vyznačuje kooperací a těsnou spoluprací členských států v různých oblastech, s cílem dosáhnout nové kvality integrace (str. 52). Ochrana lidských práv mezi politiky a cíle ES původně nepatřila a autor správně zdůrazňuje, že bylo v intencích ES ponechat lidskoprávní agendu vnitrostátním právním řádům členských států a systému ochrany Rady Evropy. Následně autor zmiňuje proces změn k němuž přispěl ESD svébytnou doktrínou základních práv a definuje jejich zdroje, k nimž vedle ústavních tradic členských států řadí mezinárodní smlouvy a judikáty ESD. Uvádí též Maastrichtskou smlouvu poskytující doktríně základních práv smluvní zakotvení (čl. 16, ex. čl. F SEU) s tím, že teprve přijetím Amsterodamské smlouvy se lidská práva stala, na základě čl. 6 SEU, jednou z ústavních zásad na nichž je EU založena a tím pádem i jedním z kritérií posuzování legitimacy komunitárních aktů (str. 54). Následně autor uvádí přehled pramenů práva ochrany lidských práv v EU při rozlišení roviny komunitární a mezinárodní. Tu reprezentuje především EÚLP a Evropská sociální charta.

Rozlišení obou evropských systémů (i když v zájmu přehlednosti mohlo být integrováno do úvodního komplexního výkladu jejich specifik) předchází analýze problematiky zákazu diskriminace, která v současné době tvoří v obou systémech poměrně rozsáhlou oblast, kde se silně manifestuje především judikatura ESLP a ESD. Autor podává podrobný výklad příslušné smluvní úpravy a vývoje dynamizovaného judikaturou obou soudních orgánů. K ocenění je snaha autora shrnout v první části práce dosavadní judikaturu ESLP do přehledného katalogu konkrétních kvalifikovaných diskriminačních kritérií, rozбором diskriminačních důvodů uvedených v čl. 14 jakož i vztahem tohoto ustanovení k hmotným právům obsaženým v Úmluvě. Pozornost též věnuje univerzálnímu zákazu diskriminace obsaženému v Protokolu č. 12, a jeho vztahu k čl. 14 Úmluvy a zdůrazňuje jeho možný negativní efekt (str. 45). Problém vnitrostátní implementace omezuje na stížnosti proti České republice jimiž se Soud zabýval, aniž se podrobněji zabývá dopadem čl. 14 interpretovaný kasuistikou ESLP na vnitrostátní legislativu a praxi. Bylo by přinejmenším relevantní uvést názor nauky na štrasburský standard a argumentaci Soudu ve věci D.H. a ostatní, a posoudit, zda a nakolik se tento standard překrývá se standardem ochrany před diskriminací (zde konkrétně z důvodu etnického původu) zakotveným v národní ústavě, a nakolik jsou národní soudy ovlivněny při svém rozhodování evropským standardem a aktuálním výkladem čl. 14 EÚLP. Pro začátek by stačilo, kdyby autor věnoval pozornost oficiální argumentaci českého státu v příslušných kauzách a učinit tak potřebný krok ke kritické analýze kladů a záporů „evropeizace“ zákazu diskriminace v podání ESLP. Bylo by to přínosné i s ohledem na vztah štrasburských standardů zákazu diskriminace v případném harmonizačním úsilí v rámci Evropské unie s ohledem na pozici EÚLP a judikatury ESLP v evropském právu a při rozhodování ESD, což jsou otázky jimiž se autor zabývá v druhé části práce.

Zde v příslušných pasážích autor věnuje především pozornost lidskoprávním aspektům principu rovnosti a nediskriminace v komunitárním právu, zmiňuje význam ESD při ochraně základních práv před zásahy Evropského společenství i členských států (str. 57). Zmiňuje též dlouhodobé zaměření primárního práva na rovnost na základě státní příslušnosti a na rovnost na základě pohlaví. Pozornost věnuje především čl. 12/ex. čl. 6 SES ve výkladu ESD. Následně pak analyzuje v samostatné subkapitole požadavky práva ES na nediskriminaci upravené v primárním právu, zkoumá diskriminační kritéria *expresis verbis* uvedená v SES. Důslednou pozornost věnuje základnímu ustanovení rovnosti na základě pohlaví zakotvenému v čl. 141 SES (původně čl. 119). Zdůrazněná je zejména otázka aplikační praxe daná přímým účinkem čl. 141. I v této otázce by autor v rámci ústní obhajoby mohl zmínit její význam zejména pro jednotlivce (viz. autorem zmiňovaný případ Defrenne na str. 62). Následně se pak vyrovnává se značně komplikovanou a nepřehlednou problematikou podrobné úpravy antidiskriminačního práva v sekundární legislativě, konkrétně ve směrnici ES. I zde věnuje hlavní pozornost směrnicím, které se přímo zabývají problematikou zákazu diskriminace z důvodu pohlaví. V tomto kontextu je zajímavá otázka spadající do procesního práva a týkající se důkazního břemene na základě pohlaví a okolností jeho přesunu ze žalobce na žalovaného viz. autorem zmiňované směrnice Rady 97/80/ES vyžadující citlivou vnitrostátní legislativu (viz. např. §133a OSŘ), i postup národních soudů. Posuzováno touto optikou není uvedena směrnice jedinou, která může činit při uvádění do vnitrostátního práva určité problémy. Autor též uvádí kodifikační směrnici, která má sjednotit dosud atomizovanou a nepřehlednou úpravu rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání (směrnice 2006/54/ES). Autor nepřehlídí ani progresivní vývoj nediskriminace z důvodů dosud upravených jinými instrumenty lidských práv (směrnice zakazující diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu, rovného zacházení s osobami bez ohledu na víru, zdravotní postižení věk nebo sexuální orientaci). Spojuje tento vývoj s přijetím Charty základních práv EU, která je předmětem samostatného rozboru. Autor zde též předestírá

důsledky přijetí či naopak nepřijetí Lisabonské smlouvy, integrující Chartu do sféry komunitárního práva. Součástí druhé části je i komplementárnější výklad zákazu diskriminace v právním řádu České republiky a způsobu zpracování práva ES do vnitrostátní legislativy. V tomto kontextu by se autor mohl blíže vyjádřit k problematice antidiskriminačního zákona a obtížích spojených s jeho uvedením v život.

Závěrečná sumarizace nejdůležitějších aspektů zákazu diskriminace a porovnání pramenů a judikátů obou systémů má své opodstatnění, protože zpřehledňuje problematiku, jejíž složitost nemohl autor překonat ani vcelku logickým utříděním zkoumané materie. Zároveň vybízí i k položení několika otázek do diskuze o možném dalším paralelním působení dvojí soudní ochrany v Evropě. Zda je možné hovořit o dvou standardech lidských práv v rozhodování ESLP a ESD a zda hrozí riziko odlišné judikatury obecně a v otázkách nediskriminace zejména. Zda lze v činnosti obou soudů spatřovat tendenci ke komplementaritě nebo konkurenci.

Předložený elaborát (celkový rozsah 119 stran) lze považovat za zdařilé zpracování složité a náročné problematiky. K odborným přednostem náleží kultivovaný odborný jazyk, metoda zpracování opřená o primární a sekundární prameny, vycházející důsledně z judikátů obou soudních mechanismů. Elaborát je rovněž opřen o kvalifikovaný poznámkový aparát a reprezentativní seznam literatury, z nichž zejména práce Rovnost a diskriminace autorů M. Bobka, P. Boučkové a Z. Kühna byla patrně pro autora inspirativní, i když bez odrazu v poznámkovém aparátu, či samotném textu.

Práci Mgr. Miroslava Růžičky považuji, bez ohledu na uvedené připomínky, za vysoce kvalifikovanou, odpovídající požadavkům kladeným na rigorózní práci, doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 26. 2. 2009

---

doc. dr. Stanislava Hybenrová CSc.
oponentka